

Səsvermə prosesi, səslərin sayılması, nəticələrin və yekunların müəyyən olunaraq ictimailəşdirilməsi

Səsvermə prosesi seçkilərin əsas mərhələlərindən biri olmaqla, müəyyən edilmiş məkən və zaman daxilində, qanunda nəzərdə tutulmuş qaydada seçki subyektləri tərəfindən həyata keçirilən hərəkətlərin məcmusudur. Seçkilərin təyin edilməsi gündündən başlayaraq icra edilən bütün seçki hərəkətləri mərhələli şəkildə, qanunvericilikdə müəyyən edilmiş müddətdə və qaydada icra edilir, bir mərhələnin icrası başqa mərhələ üçün hüquqi nəticə yaradır və onun icrasının başa çatması digərinin başlamasına səbəb olur.

Azərbaycan Respublikası Seçki Məcəlləsinin 98-ci maddəsinə görə, müvafiq icra hakimiyyəti orqanları və ya bələdiyyələr seçkilər günü səsvermənin həyata keçirilməsi məqsədilə məntəqə seçki komissiyalarına əvəzsiz olaraq səsvermə otağı ayırır, səsvermə otağı daşınmaz və daşınmaz səsvermə qutuları, səsvermə kabinetləri, məlumat lövhələri, gözə görünməyən mürokkəblə dolu qablar, ultrabənövşəyi lampalar, stol, stul, yazı ləvazimatları, gizli səsvermə üçün lazım olan digər zəruri əşyalarla təmin olunur.

Səsvermə otağında daimi seçici siyahısı, namizədlər haqqında məlumat (namizədin ödənilməmiş və ya üzərindən götürülməmiş məhkumluğu olduqda, Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin müvafiq maddəsinin adı, nömrəsi, namizədin yaşadığı başqa dövlətdə Cinayət Məcəlləsində cinayət sayılan əməli olmuş və bu haqda qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə hökmü çıxarılmışsa, xarici dövlətin müvafiq qanununun adı göstərilməklə), seçki bülletenlərinin doldurulması qaydası haqqında izah və seçki bülletenlərinin nümunələri müvafiq qaydada müəyyən edilmiş məlumat lövhəsində asılır. Məlumat lövhəsində olan materialların seçicilər tərəfindən tam və sərbəst oxunması üçün o, hamının görə biləcəyi yerdə yerləşdirilir.

Səsvermə prosesində aşkarlığın təmin edilməsi məqsədilə səsvermə otağı elə təşkil edilir ki, seçicilərin barmaqlarının yoxlanılması, seçici siyahısında adının axtarılması, seçki bülletenlərinin verilməsi, barmağın mürokkəblənməsi, səsvermə kabinetləri və qutularını məntəqə seçki komissiyasının üzvləri və müşahidəçilər tərəfindən sərbəst görülsün.

Səsvermə günü məntəqə seçki komissiyaları tərəfindən səsvermənin başlanmasınadək olan müddətdə (saat 08:00-dək) bir sıra hərəkətlərin icra edilməsi zəruridir. Məntəqə seçki komissiyasının sədri tərəfindən komissiya üzvləri arasında vəzifə bölgüsü aparılmalı, seçki materialları və avadanlıqları hazırlanmalı, səsvermənin başlanmasına 24 saat qalmış təşviqat materialları (seçicilərin maariflənməsi üçün nəzərdə tutulmuş materiallar istisna olmaqla) seçki məntəqəsindən çıxarılmalı, seçki bülletenləri sayılmalı və möhürlənməli, əgər istifadə edilməmiş qeydiyyatdan çıxma vəsiqələri varsa, onlar ləğv edilməli və bu barədə akt tərtib edilməli, səsvermənin yekunları barədə məlumatları göstərmək məqsədilə böyüdülmüş protokol nümunələri məlumat lövhəsindən asılmalıdır.

Səsvermə günü saat 07:50-də məntəqə seçki komissiyasının sədri seçki məntəqəsini açıq elan edir, seçki komissiyasının üzvlərinə, orada olan seçicilərə, müşahidəçilərə boş seçki qutularını göstərər

onları kilidləyir, saat 08:00-da səsvermənin başladığını elan edir.

Səsvermə günü seçici səhhətinə və ya digər üzrlü səbəblərə görə seçki məntəqəsinə gələ bilməyəcəyini yəqin edərsə, o, seçkilər gününə azı 24 saat qalmış səsvermə otağından kənar səs vermək istəyini məntəqə seçki komissiyasına yazılı və ya şifahi şəkildə, bilavasitə özü və ya digər şəxs vasitəsilə bildirə bilər. Bu istəki şifahi şəkildə bildirilibsə, o, səsvermə zamanı müvafiq ərizə ilə rəsmiləşdirilməlidir. Bu halda məntəqə seçki komissiyası həmin vətəndaşın səsvermədə iştirakını təmin etmək üçün onun yaşadığı ünvana müvafiq qaydalara uyğun olaraq daşınmaz seçki qutusu göndərməlidir.

Müəyyənləşdirilmiş vəzifə bölgüsünə uyğun olaraq məntəqə seçki komissiyasının bir üzvü seçki məntəqəsinin girişində dayanaraq məntəqəyə daxil olan vətəndaşların şəxsiyyət vəsiqəsini və ya şəxsiyyəti təsdiq edən digər sənədləri, onun sol əlinin baş barmağının gözə görünməyən mürokkəblə əvvəl işarələnilib-ışarələnilmədiyini ultrabənövşəyi lampadan istifadə etməklə yoxlamalı və sonra səsvermə otağına daxil olmağa icazə verilməlidir. Əgər seçici yeni nəsil şəxsiyyət vəsiqəsi ilə səs verirsə, onda şəxsiyyət vəsiqəsi çip oxuyan qurğudan istifadə etməklə oxunur və orada göstərilən vətəndaşın yaşadığı ünvana onun seçicilər siyahısındakı yaşayış yerinin ünvanının uyğunluğu yoxlanılır. Onu da qeyd edək ki, hazırkı növbədən kənar Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərində yeni nəsil şəxsiyyət vəsiqələrinə məlumatları oxumaq üçün ölkə üzrə bütün məntəqə seçki komissiyaları 2 ədəd çip oxuyan qurğu ilə təmin edilə bilər. Məntəqəyə daxil olmuş seçicinin adının seçicilərin daimi siyahısında olduğu yoxlanıldıqdan sonra ona səs vermək üçün seçki bülleteni verilir.

Səsverməyə gələn seçici seçki bülleteni almaq üçün komissiya üzvünə şəxsiyyət vəsiqəsini və ya onu əvəz edən digər sənədi təqdim etməlidir. Həqiqi və ya müddətli hərbi xidmətdə olan hərbi qulluqçuların zabitin şəxsi vəsiqəsi, hərbi bilet, istintaq təcridxanalarında saxlanılan şəxslər təqsirləndirilən şəxsin şəxsiyyətini təsdiq edən sənəd, azadlıqdan məhrum etmə yerlərində cəza çəkən şəxslər məhkumun şəxsiyyətini təsdiq edən sənəd, Azərbaycan Respublikasının ərazisində beş ildən az olmaqla daimi yaşayan vətəndaşlığı olmayan şəxslər icazə vəsiqəsi və ya vətəndaşlığı olmayan şəxsin şəxsiyyət vəsiqəsi əsasında səs verirlər. Həmin sənədlər təqdim edildikdən sonra məntəqə seçki komissiyasının üzvü tərəfindən sənədlərin seriya və nömrəsi seçicilər siyahısında qeyd edilir.

Seçki komissiyasının üzvü tərəfindən seçki bülleteninin nömrələnmiş sol küncü müəyyən edilmiş hissədə kəsilərək seçiciyə təqdim edilir. Bundan sonra seçici səsvermə kabinetinə daxil olur və seçki bülletenini doldurduqdan sonra onu səsvermə üçün nəzərdə tutulmuş seçki qutusuna salaraq məntəqəni tərk edir. Seçici tərəfindən seçki bülleteni korlanarsa, o, yenidən bülleten almaq üçün ərizə ilə məntəqə seçki komissiyasına müraciət edə bilər. Bu halda korlanmış bülleten ortadan kəsilərək ləğv edilir, müvafiq akt tərtib olunur, seçiciyə yeni bülleten verilir və seçicilər siyahısında seçicinin soyadından sağda bu barədə qeyd aparılır.

Səslərin sayılması prosesi səsvermə günündə həyata keçirilən əsas həlledici seçki hərəkətlərindən biridir. Səsvermə başa çatdıqdan sonra məntəqə seçki komissiyasının sədri səsvermənin başa çatmasını, yalnız seçki bülleteni almış və səsvermə otağında olan seçicilərin səs verə biləcəyini ucadan elan edir. Seçki məntəqəsində olan seçicilərin səs verməsi başa çatdıqdan sonra istifadə edilməmiş seçki bülletenləri səsvermə otağında qeydə alınmış namizədlərin, onların səlahiyyətli nümayəndələrinin, vəkil edilmiş şəxslərin, müşahidəçilərin, media nümayəndələrinin müşahidəsi ilə məntəqə seçki komissiyasının üzvləri tərəfindən sayılır və onların ləğv edilməsinə dair akt tərtib olunur. Seçki məntəqəsi üzrə səsvermənin nəticələri yuxarıda qeyd edilən şəxslərin müşahidəsi altında Mərkəzi Seçki Komissiyası tərəfindən təsdiq edilmiş formaya uyğun olan və hər bir nüsxəsi müxtəlif rəngdə olmaqla 3 nüsxədən ibarət karbonlaşdırılmış kağızdan buklet formasında hazırlanmış protokolda komissiyanın həlledici səs hüquqlu üzvü tərəfindən əlyazısı qaydasında qeyd olunur. Məntəqə üzrə seçici siyahılarında olan seçicilərin, qeydiyyatdan çıxma vəsiqəsi almış seçicilərin, Dairə Seçki Komissiyasından məntəqə seçki komissiyasına verilmiş seçki bülletenlərinin, seçki bülleteni almış seçicilərin, istifadə edilmədən ləğv olunmuş seçki bülletenlərinin və korlanmış seçki bülletenlərinin sayı yekun protokolda seçki qutuları açılmazdan əvvəl yazılır. Bundan sonra məntəqə seçki komissiyasının sədri seçki qutularının möhür və kilidlərinin salamatlığını yoxlayır, məntəqə seçki komissiyasının üzvlərini və müşahidəçiləri bununla əyani surətdə tanış edərək seçki qutularını açır.

Əvvəlcə daşınmaz seçki qutusu açılır və bülletenlər sayılır. Daşınmaz seçki qutusunda olan bülletenlərin sayı kənar səs verilməsi üçün seçicilərin verdikləri ərizələrin sayından çox olmamalıdır. Daşınmaz seçki qutusu üzrə səs hesablanarkən, bülletenlərin ümumi sayı verilmiş ərizələrin sayından (bülleten alan seçicilərin ümumi sayından) çox olarsa, oradakı bütün səs səsvermə seçki komissiyasının qərarı ilə etibarsız hesab edilir.

Səslər sayıldıqda, seçki qutularından yalnız Mərkəzi Seçki Komissiyası tərəfindən müəyyənləşdirilmiş formada (nömrələnmiş, yuxarı sol küncü kəsilmiş, yuxarı sağ küncü məntəqə seçki komissiyasının möhürü ilə möhürlənmiş) çıxan seçki bülletenlərində olan səs səs hesablanır. Seçki qutularından müəyyənləşdirilmiş formada olmayan seçki bülletenləri çıxıldıqda, həmin bülletenlər sayılaraq məntəqə seçki komissiyası tərəfindən aktlaşdırılır.

Seçki qutusundan çıxmış seçki bülletenində namizədlərin soyadlarından sağdakı kvadratlarda heç bir işarə qoyulmamışdırsa və ya birdən çox işarə qoyulmuşdursa, həmin bülleten etibarsız hesab edilir. Bundan başqa, seçki bülletenində səs etibarlılığına şübhə yarandıqda, məntəqə seçki komissiyası məsələni səsvermə yolu ilə həll edir. Əgər səs etibarsız sayılması haqqında qərar qəbul edilərsə, bülletenin arxa tərəfində onun etibarsız sayılmasının səbəbləri qeyd edilir və bu hal MSK sədrinin və katiblərinin imzası ilə təsdiq edilir. Etibarsız və etibarlı hesab edilmiş seçki bülletenlərinin sayı, eləcə də etibarlı hesab edilmiş seçki bülletenlərindəki səs səs sayı məntəqə seçki komissiyasının yekun protokolunun müvafiq bəndlərində göstərilir.

Yuxarıda qeyd edilənlər icra edildikdən sonra etibarlı hesab edilmiş səs səs sayı (hər bir namizədin lehinə verilmiş səs) namizədlər arasında bölünür və yekun protokolda seçki bülletenində daxil edilmiş namizədlərin siyahısına uyğun olaraq tərtib edilmiş cədvəldə hər bir namizədin qarşısında göstərilməklə qeyd edilir.

Məntəqə seçki komissiyasının yekun protokolunun birinci nüsxəsi, səsvermə günü məntəqə seçki komissiyasına daxil olmuş müraciətlər, həmin müraciətlərə baxılması barədə komissiyanın qərarları, məntəqə seçki komissiyası tərəfindən seçki bülletenlərinin alınmasına dair akt, istifadə edilməmiş seçki bülletenlərinin ləğv edilməsi barədə akt, seçki bülletenlərinin kəsilməsi sol küncünün sayına dair akt, korlanmış seçki bülletenlərinin sayı barədə akt, seçki bülletenləri və məntəqə üzrə seçicilərin siyahısı əlavə edilməklə dərhal, lakin 24 saatdan gec olmayaraq məntəqə seçki komissiyası sədrinin və müxtəlif siyasi partiyaları təmsil edən iki üzvün və müşahidəçilərin müşayiəti ilə Dairə Seçki Komissiyasına göndərilir. Yuxarıda sadalanan sənədlərin surətləri əlavə edilməklə protokolun ikinci nüsxəsi məntəqə seçki komissiyasının katibində saxlanılır, protokolun üçüncü nüsxəsi tərtib edildikdən sonra məlumat lövhəsində asılaraq 5 gün orada qalır.

Səsvermə günü məntəqə seçki komissiyasına daxil olmuş müraciət və şikayətlərə Mərkəzi Seçki Komissiyasının 12 avqust 2008-ci il tarixli Qərarı ilə təsdiq edilmiş "Məntəqə seçki komissiyalarına

seçki hüquqlarının pozulması ilə əlaqədar şikayət və müraciətlərin verilməsi və onlara baxılması qaydaları haqqında Təlimat"da nəzərdə tutulmuş müddətdə və qaydada baxılır.

Prezident seçkiləri zamanı ölkə hüdudlarından kənar Azərbaycan Respublikasının diplomatik nümayəndəliklərində və ya konsul idarələrində yaradılmış seçki məntəqələrində də səsvermə yuxarıda qeyd edilən qaydalar əsasında hazırlanıb həyata keçirilir.

Səsvermə gündən əvvəl gec 2 gün keçənədək Dairə Seçki Komissiyasının protokolu seçki dairəsi üzrə məntəqə seçki komissiyalarının protokollarında olan bütün məlumatların ümumiləşdirilməsi əsasında tərtib edilir. Səsvermənin nəticələri haqqında DSK-nın yekun protokolunda ilkin olaraq məntəqə seçki komissiyalarının sayı, məntəqə seçki komissiyaları tərəfindən təqdim edilmiş protokolların sayı, dairə seçki komissiyası protokolunun tərtib edilməsi üçün əsas götürülmüş məntəqə seçki komissiyaları protokollarının sayı, səsvermənin nəticələri etibarsız hesab edilmiş seçki məntəqələrinin sayı və səsvermənin baş tutmadığı seçki məntəqələrinin sayı göstərilir. Bundan sonra protokol müvafiq bəndlər üzrə - seçici siyahılarında olan seçicilərin, qeydiyyatdan çıxma vəsiqəsi almış seçicilərin, Dairə Seçki Komissiyasından məntəqə seçki komissiyalarına verilmiş seçki bülletenlərinin, seçki bülleteni almış seçicilərin, istifadə edilmədən ləğv olunmuş seçki bülletenlərinin, korlanmış seçki bülletenlərinin, seçki qutularında olan seçki bülletenlərinin, etibarsız hesab edilmiş seçki bülletenlərinin, etibarlı hesab edilmiş seçki bülletenlərinin və etibarlı hesab edilmiş səs səs sayı, o cümlədən etibarlı hesab edilmiş səs səs sayı arasında bölünməsi, seçilmiş namizədin adı göstərilməklə tam və dəqiq doldurulur.

Dairə Seçki Komissiyası protokolunun birinci nüsxəsi, Seçki Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş sənədlər əlavə edilməklə, lakin səsvermə gündən iki gündən gec olmayaraq, Dairə Seçki Komissiyası sədrinin və müxtəlif siyasi partiyaları təmsil edən üzvlərin müşayiəti ilə Mərkəzi Seçki Komissiyasına göndərilir, ikinci nüsxəsi Dairə Seçki Komissiyasının katibində saxlanılır, üçüncü nüsxə və müvafiq məntəqə seçki komissiyalarının protokollarının surətləri məlumat lövhəsində asılır və 10 gün saxlanılır.

Seçki prosesinin sonuncu mərhələsi seçkilərin nəticələrinin və yekunlarının müəyyən olunaraq ictimailəşdirilməsidir. Azərbaycan Respublikası Seçki Məcəlləsinin 203-cü maddəsinə əsasən Mərkəzi Seçki Komissiyası səsvermə gündən başlayaraq 10 gündən gec olmayan müddətdə prezident seçkilərinin yekun vurur və nəticələrini təsdiq olunmaq üçün konstitusiyanın 102-ci maddəsinə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsinə təqdim edir. Konstitusiyaya Məhkəməsinin bu haqda qərarı qətidir.

İlkin ŞAHBAZOV,
Azərbaycan Respublikası
Mərkəzi Seçki
Komissiyasının üzvü